

Briselē, 2023. gada 7. jūnijā
(OR. en)

9955/23

SOC 410
EMPL 287
ECOFIN 542
EDUC 239

PIEZĪME

Sūtītājs:	Nodarbinātības komiteja un Sociālās aizsardzības komiteja
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja / Padome
Temats:	2023. gadam konkrētām valstīm adresēto ieteikumu novērtējums un 2022. gadam konkrētām valstīm adresēto ieteikumu īstenošana: Nodarbinātības komitejas un Sociālās aizsardzības komitejas atzinums – apstiprināšana

Pielikumā ir pievienots minētais atzinums pieņemšanai Padomes (*EPSCO*) 2023. gada 12. jūnija sanāksmē.

Nodarbinātības komitejas un Sociālās aizsardzības komitejas

horizontālais atzinums par

2023. gada Eiropas pusgada ciklu

Preambula

Pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) IX un X sadaļas noteikumiem, komiteju pilnvarām, kas piešķirtas ar 148., 150. un 160. pantu, un Padomes lēmumiem, ar ko izveido komitejas, Nodarbinātības komiteja (*EMCO*) un Sociālās aizsardzības komiteja (*SPC*) ir izskatījušas progresu, ko dalībvalstis guvušas, īstenojot attiecīgos konkrētām valstīm adresētos ieteikumus, kurus ES Padome no 2019. līdz 2022. gadam devusi tādās jomās kā nodarbinātība, prasmes, sociālā aizsardzība un sociālā iekļaušana ¹.

Visā pusgada ciklā, ņemot vērā attiecīgos Eiropas Komisijas iesniegtos priekšlikumus un saskaņā ar LESD 148. pantu, komitejas 2023. gadā arī palīdzēja pabeigt jaunā *ieteikuma par eurozonas ekonomikas politiku (EAR)*, *vienotā nodarbinātības ziņojuma (VNZ)* un *konkrētām valstīm adresēto ieteikumu (KVAI)* izstrādi. Turklāt kā reakcija uz 2023. gada ilgtspējīgas izaugsmes pētījumu un 2023. gada vienoto nodarbinātības ziņojumu tika sagatavoti Padomes secinājumi.

¹ Komitejas 2023. gadā pieņēma divas dažādas pieejas, kā veikt savus attiecīgos daudzpusējās uzraudzības pasākumus. *SPC* izvēlējās pārskatīt progresu saistībā ar jaunākajiem, 2022. gadā dotajiem KVAI, bet *EMCO* nolēma papildus minētajiem turpināt izvērtēt progresu arī saistībā ar vairākiem iepriekšējiem KVAI, kas joprojām tiek uzskatīti par būtiskiem, un turpināt tajos pievienot papildu problēmas, kas izsecinātas no tās uzraudzības instrumentiem (piemēram, Nodarbinātības pārraudzības instrumenta un sociālo rezultātu pārskata).

2023. gadā *EMCO* un *SPC* ir arī apsvērušas, kā stiprināt Eiropas pusgada sociālo dimensiju saskaņā ar pilnvarām, kas attiecīgi pēc kārtas saņemtas no prezidentvalstīm Francijas, Čehijas Republikas un Zviedrijas pēc tam, kad Beļģija un Spānija bija ierosinājušas ieviest "*sociālās nelīdzsvarotības novēršanas procedūru*" (*SNNP*). Konkrētāk, pēc tam, kad bija izveidota tam veltīta kopīga darba grupa, kurai tika dots uzdevums turpināt izskatīt minētos jautājumus to 2022. gada maijā sagatavotajā atzinumā ², komitejas formulēja *svarīgāko vēstījumu* kopumu, kurā ir apkopoti tehniskā ziņojuma konstatējumi par *sociālās konverģences sistēmas (SCF)* integrēšanu Eiropas pusgadā ³.

Šā atzinuma **1. iedaļā** ir izklāstīts abu komiteju vispārējais viedoklis par Eiropas pusgada pārvaldības aspektiem. **2. iedaļā** ir izklāstītas pārdomas par 2023. gada KVAI priekšlikumiem, ko pieņēmusi Eiropas Komisija un kas *EMCO* un *SPC* iesniegti 2023. gada 25. maijā. **3. iedaļā** ir izklāstīti rezultāti, kas gūti, izskatot dalībvalstu progresu attiecīgi 2019.–2022. gada KVAI īstenošanā, un ar to saistītās problēmas, izklāsts veidots kā tematiski vēstījumi, kas izriet no abu komiteju sagatavotajiem daudzpusējās uzraudzības pārskatiem. Secinājumi par konkrētām valstīm ir pievienoti **pielikumos**.

² Padomes dok. 9222/22.

³ Padomes dok. 9481/23, pamatojoties uz kopīgās darba grupas sagatavoto tehnisko ziņojumu.

1. iedaļa

Eiropas pusgada pārvaldības aspekti

Visā 2023. gada Eiropas pusgada ciklā un īpaši saistībā ar Komisijas formulētajām politikas norādēm *EMCO* un *SPC* pauda gandarījumu par to, ka **joprojām tiek apsvērtas četras "konkurētspējīgas ilgtspējas" dimensijas**, galvenā uzmanība tiek pievērsta **Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanai** un ka tiek **integrēti 2030. gada ES un valstu pamatmērķi nodarbinātības, prasmju un nabadzības mazināšanas jomā** ⁴. Kā noteikts ES stratēģiskajā programmā 2019.–2024. gadam ⁵, pīlāra īstenošanai vajadzētu būt vienai no galvenajām prioritātēm ES un valstu līmenī, tajā pienācīgi ņemot vērā attiecīgās kompetences un subsidiaritātes un proporcionālītātes principus. Šajā sakarībā Eiropas pusgadam kā ES ekonomikas, fiskālās, nodarbinātības un sociālās politikas koordinācijas un uzraudzības sistēmai saskaņā ar Līgumu arī turpmāk būtu jāpiešķir **centrāla nozīme pīlāra īstenošanas sekmēšanā dalībvalstīs**.

⁴ Vismaz 78 % iedzīvotāju vecumā no 20 līdz 64 gadiem vajadzētu būt nodarbinātiem; mācību pasākumos katru gadu būtu jāpiedalās vismaz 60 % visu pieaugušo (vecumā no 25 līdz 64 gadiem); nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautu personu skaits (salīdzinājumā ar 2019. gadu) būtu jāsamazina vismaz par 15 miljoniem.

⁵ Eiropadome 2019. gada 20. jūnijā Briselē notikušajā sanāksmē vienojās par ES programmu nākamajiem pieciem gadiem. "Jaunajā stratēģiskajā programmā 2019.–2024. gadam" ir noteiktas prioritārās jomas, pēc kurām tiks orientēts Eiropadomes darbs, un ir dotas norādes citu ES iestāžu darba programmām.

Atveseļošanas un noturības plānu (ANP) īstenošana joprojām ir integrēta Eiropas pusgadā, tostarp saistībā ar plāna **REPowerEU** ieviešanu, kura mērķis ir strauji samazināt Eiropas atkarību no fosilajām degvielām un paātrināt zaļo pārkārtošanos ⁶. Ņemot vērā ANP ietekmi uz politikas norāžu formulēšanu Eiropas pusgadā, *EMCO* un *SPC* atkārtoti uzsver, ka **visos jautājumos, kas saistīti ar nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas problēmām un prioritātēm, būtu jāiesaista EPSCO padome**, lai valstu līmenī reformu un investīciju īstenošanā šajās politikas jomās nodrošinātu politikas norādes, politikas saskaņotību, atbildību un konsekveni.

Saskaņā ar iepriekš minēto, **atzinīgi novērtējušas standartizētāka cikla atsākšanu 2022. gadā** pēc pagaidu korekcijām, kas 2021. gadā tika veiktas Eiropas pusgadā, *EMCO* un *SPC* aicina **ieviest ciešāku ekonomikas, fiskālās, nodarbinātības un sociālās politikas koordināciju** ⁷ tādēļ, ka pašreiz pastāv plašs sociālekonomisko risku un politikas problēmu klāsts, ko ietekmējis Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, un lai nodrošinātu taisnīgu zaļo un digitālo pārkārtošanos un ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi. Šajā sakarībā viena no galvenajām prioritātēm joprojām ir **stiprināt EPSCO un tās komiteju nozīmi Eiropas pusgadā** – arī saistībā ar notiekošo ekonomikas pārvaldības pārskatīšanu –, vienlaikus atzīstot, ka ir **jāturpina centieni modernizēt komiteju uzraudzības instrumentus, saglabāt pašreizējo Eiropas pusgada uzmanības centru saskaņā ar Līgumu un izvairīties no administratīvā sloga riska**.

⁶ Komisija 2022. gada maijā ierosināja veikt mērķtiecīgus grozījumus ANM regulā, lai dalībvalstīs pastāvošajos atveseļošanas un noturības plānos integrētu īpašas *REPowerEU* nodaļas. Pēc Eiropas Parlamenta un Padomes 2022. gada 14. decembrī panāktās politiskās vienošanās iespēja pievienot jaunas *REPowerEU* nodaļas tika oficiāli apstiprināta ar 2023. gada 27. februāra Regulu (ES) 2023/435.

⁷ Saskaņā ar attiecīgajām Līgumā noteiktajām kompetencēm un subsidiaritātes un proporcionalitātes principiem.

Pēc paralēli 2023. gada Eiropas pusgada ciklam veiktā izvērtējuma par iespējamu sociālās konverģences sistēmas integrāciju un iepazīnušās ar Komisijas 2023. gada 26. aprīlī iesniegtajiem tiesību aktu priekšlikumiem par ES ekonomikas pārvaldības sistēmas reformu ⁸, **EMCO un SPC par apsveicamām uzskatītu tehniskā un politiskā līmenī ar ECOFIN filiēre rīkotas kopīgas diskusijas par Eiropas pusgada nākotni**⁹, tostarp par to, kā ES ekonomikas pārvaldības sistēmas reformas priekšlikumos tiks integrēta vajadzība turpināt strukturālas reformas nodarbinātības, prasmju un sociālajā jomā, lai īstenotu Eiropas sociālo tiesību pīlāru..

Komitejas pauž atzinību par **iespēju piedalīties pirms nākamā plānošanas cikla notiekošajās pārdomās par kohēzijas politikas nākotni** ¹⁰, ņemot vērā tās svarīgo saikni ar Eiropas pusgadu un papildu finansējumu, kas pieejams no Atveseļošanas un noturības mehānisma. *EMCO* un *SPC* uzskata, ka, lai atbalstītu Eiropas sociālo tiesību pīlāra centienus un aktīvi veicinātu ES un valstu 2030. gada pamatmērķu sasniegšanu, ir svarīgi **turpināt diskusijas par kohēzijas politikas efektivitāti**, tostarp par tās saskaņošanu ar KVAI, kas doti saistībā ar Eiropas pusgadu, un **apsvērt pieredzi, kas gūta Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) īstenošanā, –lai nodrošinātu informāciju turpmākai citu ES fondu izstrādei.**

⁸ Pieejami tiešsaistē un formulēti, pamatojoties uz Padomes secinājumiem "ES ekonomikas pārvaldības sistēmas reformas ievirzes", ko 2023. gada 14. marta sanāsmē apstiprinājusi *ECOFIN* padome.

⁹ Saistībā ar minēto Ekonomikas politikas komitejas (*EPC*) 2023. gada 16. maija sanāsmē vairāki *EPC* locekļi aicināja stiprināt sadarbību starp *EPSCO* un *ECOFIN* komiteju.

¹⁰ 2023. gada janvārī darbu sāka Augsta līmeņa darba grupa kohēzijas politikas nākotnes jautājumos (augsta līmeņa speciālistu grupa ES kohēzijas politikas nākotnes jautājumos, "*HLG*"⁴). Grupu veido 18 akadēmisko aprindu, valsts, reģionālo un vietējo iestāžu pārstāvji, sociālie partneri un pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, kas iecelti kā privātpersonas. *HLG* 2024. gada sākumā būtu jāsagatavo ziņojums. Paredzams, ka Komisija 2025. gada vidū pieņems priekšlikumus nākamajai daudzgadu finanšu shēmai (DFS). Saistībā ar minēto *EMCO* un *SPC* 2023. gada 11. maijā notika pirmā viedokļu apmaiņa.

Visbeidzot, *EMCO* un *SPC* rīkoja arī visaptverošas diskusijas ar Eiropas sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvjiem, tostarp par pavasara paketi, kuras rezultātā notika konstruktīvs dialogs pēc būtības, kurš tika ņemts vērā šā atzinuma sagatavošanā. Komitejas uzskata, ka sekmīgai ekonomikas, nodarbinātības un sociālās politikas koordinēšanai un īstenošanai svarīgs faktors ir tas, lai visos Eiropas pusgada un politikas veidošanas cikla posmos sistemātiski, savlaicīgi un jēgpilni tiktu iesaistīti sociālie partneri, pilsoniskā sabiedrība un citas attiecīgās ieinteresētās personas.

2. iedaļa

Komisijas priekšlikumi 2023. gada konkrētām valstīm adresētajiem ieteikumiem – novērtējums

2023. gada KVAI priekšlikumu publicēšana, kurus Komisija pieņēma 2023. gada 24. maijā, kopumā ir apstiprinājusi Komisijas 2022. gadā noteikto pieeju attiecībā uz dalībvalstīm dotām politikas norādēm. Saskaņā ar "racionalizētu" pieeju, kurā ir ņemts vērā ANP vispārīgums, komitejas pieņem zināšanai, ka jomās, kas ir *EPSCO* kompetencē, KVAI skaits joprojām ir mazāks nekā pusgada ciklos pirms ANM ieviešanas.

EMCO un *SPC* ņem arī vērā **salīdzinoši lielo "horizontālo" KVAI skaitu, kas ierosināti visām dalībvalstīm**, – īpaši attiecībā uz mērķtiecīgiem fiskāliem pasākumiem, kas neaizsargātas mājāsaimniecības aizsargā no augstas inflācijas un enerģijas cenu pieauguma, zaļo prasmju apguvi un kohēzijas politikas programmu, kā arī ANP īstenošanu, tostarp jaunu *REPowerEU* nodaļu pabeigšanu. Centieni nodrošināt racionalizētu pusgadu tiek vērtēti atzinīgi, tomēr **būtu jā saglabā konkrētām valstīm adresēto ieteikumu specifiskums, īpaši ņemot vērā to, ka nodarbinātības un sociālajiem jautājumiem ierosināto KVAI skaits ir mazāks**. Komitejas atkārtoti uzsver, ka, veicot savas ikgadējās daudzpusējās uzraudzības un pārskatīšanas darbības, ir svarīgi uzraudzīt ANP noteikto nodarbinātības un sociālo reformu īstenošanu.

Diskusijās par 2023. gada KVAI priekšlikumiem **mijiedarbība ar Ekonomikas politikas komiteju (EPK) un Ekonomikas un finanšu komiteju (aizstājēji) (EFKA) ļāva efektīvi izskatīt vairākus transversālus politikas jautājumus**. Saskaņā ar standartpraksi *EMCO* notika diskusijas par KVAI izglītības, apmācības un prasmju jomā, un tajās piedalījās delegāti no Izglītības komitejas (*EDUC*). Ar veselību saistīti KVAI tika apspriesti *SPC*, kurā piedalījās valstu eksperti. ***EMCO* un *SPC* uzsver, ka periodiskais, saīsinātais grafiks KVAI apspriešanai un pabeigšanai komitejās negatīvi ietekmē to spēju jēgpilni iesaistīties daudzpusējās diskusijās, un aicina nopietni apsvērt turpmāko pusgada ciklu grafiku.**

3. iedaļa

EMCO un SPC daudzpusējās uzraudzības pārskati par attiecīgo iepriekšējo konkrētām valstīm adresēto ieteikumu īstenošanu

Daudzpusējā uzraudzība ir viens no Nodarbinātības komitejas un Sociālās aizsardzības komitejas pamatuzdevumiem Eiropas pusgada ietvaros ¹¹. No tās *inter alia* ¹² izriet padziļināta to reformu un investīciju novērtēšana, kas uzsāktas pēc konkrētām valstīm adresētajiem ieteikumiem, kurus Padome sniegusi iepriekšējos Eiropas pusgada ciklos. Tādējādi *EMCO* un *SPC* īstenotajām daudzpusējām uzraudzības darbībām ir būtiska nozīme dalībvalstu reformu centienu atbalstīšanā ar politikas zināšanu un paraugprakses apmaiņu un kopīgas izpratnes veicināšanu par konkrētām valstīm raksturīgajām problēmām, lai nodrošinātu Padomei informāciju.

¹¹ Attiecībā uz *EMCO* darbībām – to pamatā ir LESD 148. un 150. pants, savukārt *SPC* gadījumā tās ir balstītas uz LESD 160. pantu. [ES Regulā 1175/2011](#) (kas groza 1466/1997) *EMCO* un *SPC* ir minētas to attiecīgo komiteju vidū, kuras jāiesaista Eiropas pusgada procesā saskaņā ar to attiecīgajām kompetencēm. Abi Padomes lēmumi, ar ko tiek izveidotas komitejas ([2015/772](#), ar ko atceļ 2000/98 attiecībā uz *EMCO*, un [2015/773](#), ar ko atceļ 2004/689 attiecībā uz *SPC*), tās arī pilnvaro to attiecīgajās jomās sekmēt visus Eiropas pusgada aspektus.

¹² Nodarbinātības komitejā (*EMCO*) daudzpusējās uzraudzības darbības aptver trīs virzienus: i) "KVAI pārskatīšanas", pamatojoties uz iepriekšējiem KVAI un dažos no gadiem pamatojoties uz to, kas ir konstatēts ar komitejas uzraudzības instrumentiem; ii) "tematiskie pārskati", kuru pamatā ir *EPSCO* padomes pieņemtie un visām dalībvalstīm adresētie Padomes ieteikumi; un iii) "Sociālā dialoga pārskats", kura pamatā ir 7. nodarbinātības pamatnostādnes noteikumi. Sociālās aizsardzības komitejā papildus "KVAI" pārskatiem Padomes ieteikumu īstenošana bieži tiek apspriesta, pamatojoties uz *ad hoc* pasākumiem (piemēram, valsts plānu apspriešanu).

2023. gadā, kad 2022. gadā bija notikusi atgriešanās pie regulāra, bet racionālā Eiropas pusgada, **SPC atsāka tradicionālo pieeju izvērtēt tikai jaunāko KVAI kopumu** ¹³ (t. i., tos, kas doti 2022. gadā), savukārt **EMCO izvēlējās jaunajiem 2022. gada KVAI pievienot dažas papildu problēmas**, kas konstatētas, pamatojoties uz tās uzraudzības instrumentiem un progresu, kas panākts 2019.–2020. gada KVAI īstenošanā. Pēc 2020. gadā sekmīgi iedibinātās prakses *SPC* un *EMCO* kopīgi pārskatīja arī dažus 2022. gada KVAI, par ko uzskatīja, ka tas ir kopīgās interesēs. Tajā pašā laikā **arī 2023. gadā joprojām nozīmīga bija tematiskā dimensija padziļinātu diskusiju veidā**, kuras risināja par katru komiteju kompetencē esošu politikas jomu. Abās komitejās izskatītie tematiskie diskusiju aspekti palīdzēja sagatavot šajā iedaļā izklāstītos horizontālos secinājumus.

2023. gada pirmajā pusē **EMCO un SPC sagatavoja 76 konkrētām valstīm paredzētus pārskatus**, tostarp piecus abu komiteju sagatavotos pārskatus savstarpējo interešu jomās. Ar izglītību, apmācību un prasmēm saistītos pārskatus (kopā 19) *EMCO* veica, piedaloties delegātiem no Izglītības komitejas (*EDUC*), savukārt tos, ko *EMCO* veica par sociālo dialogu (kopā 7), apmeklēja ES sociālo partneru pārstāvji un daži ar viņiem saistītie valstu pārstāvji. Pārskati veselības aprūpes jomā (kopā 5) tika veikti Sociālās aizsardzības komitejā, aktīvi piedaloties valstu pārstāvjiem no veselības ministrijām. Visos konkrētu valstu pārskatos izvērtējumi balstījās uz attiecīgo dalībvalstu ziņojumiem par visnesenāk veiktajiem pasākumiem, un pēc tam minētos pasākumus novērtēja pārējās dalībvalstis un Komisija. Tika panākta savstarpēja vienošanās par secinājumiem attiecībā uz konkrētām valstīm, un tie ir pievienoti šim atzinumam.

¹³ Komitejas 2020. gadā novērtēja tikai 2019. gada KVAI īstenošanu, galvenokārt izmantojot rakstisko procedūru Covid-19 pandēmijas dēļ. Komitejas 2021. gadā vienojās pārskatīt 2020. gada KVAI īstenošanu (uzmanības centrā izvirzot Covid-19 pandēmiju), papildinot to ar attiecīgo 2019. gada KVAI apakškopu (kas attiecas uz strukturālākiem, bet joprojām aktuāliem jautājumiem). 2022. gadā tika apstiprināta iepriekšējo gadu pieeja, tomēr tā tika grozīta, lai samazinātu pārskatu skaitu un ņemtu vērā to, ka 2021. gadā KVAI nebija: ja *EMCO* izmantoja savus uzraudzības instrumentus, lai novērtētu, cik būtiski ir 2020. un 2019. gada KVAI, un apzinātu iespējamās "jaunas problēmas", kas nav skartas iepriekšējos ieteikumos, tad *SPC* lūdza dalībvalstis "iesaistīties" atkārtotā pārskatīšanā un pārskatus pastiprināt ar padziļinātām tematiskajām diskusijām par politikas jomām.

3.1. Reformas sociālā dialoga jomā

EMCO 2022. gada 7. novembrī kopā ar Eiropas un valstu sociālajiem partneriem rīkoja ikgadējo pārskatīšanu sociālā dialoga jomā. Ar mērķi novērtēt sociālā dialoga kvalitāti un efektivitāti, ņemot vērā nodarbinātības pamatnostādnes, 2022. gada pārskatīšanu bagātināja tematiska diskusija par sociālā dialoga lomu saistībā ar taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti, kā arī dažu piemēru apspriešana par to, kā valstīs tiek organizēts institucionālais satvars, kā sociālie partneri tiek iesaistīti politikas veidošanā un kādas ir sociālo partneru spējas.

Tematiskajā diskusijā tika uzsvērts, ka pārkārtošanās uz klimatneitrālu ekonomiku un sabiedrību prasa visas valdības un visas sabiedrības pieeju. Tādēļ ir būtiski nodrošināt, ka sociālie partneri var mijiedarboties ar procesu vadošiem aktoriem un ir iesaistīti dažādās valsts pārvaldes struktūrās un līmeņos. Šajā sakarā dažas dalībvalstis atzina, ka saistībā ar nacionālo enerģētikas un klimata plānu atjaunināšanu 2023. un 2024. gadā ir vajadzīgi turpmāki centieni nolūkā izveidot pienācīgu apspriešanās satvaru, jo īpaši starp sociālajiem partneriem un enerģētikas un klimata jomas iestādēm. Vienlaikus tika uzsvērts, ka, ņemot vērā pārkārtošanās procesa daudzšķautņaino raksturu un nepieciešamās pārveides daudzveidību, ir vajadzīgas arī atsevišķas un sistemātiskas apspriešanās ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Tika uzsvērtā arī zaļās pārkārtošanās vietējā dimensija, izceļot vajadzību iesaistīt kopienas tādu projektu izstrādē, kuriem, visticamāk, būs liela ietekme uz vietējo ekonomiku.

Darba devēju pārstāvji jo īpaši uzsvēra mijiedarbību starp digitālo un zaļo pārkārtošanos, kā arī nozaru dimensijas būtisko nozīmi, jo īpaši saistībā ar darbaspēka prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju virzībā uz zaļāku ražošanu. Tika uzsvērts, ka ES līmenī būtisks pastiprinātas koordinācijas un salīdzinošas mācīšanās elements saistībā ar valstu mācību politiku ir labāka mācību programmu un kvalifikāciju izstrāde un pielāgojamība mainīgajām nodarbinātības prasībām. Arī nesen saskaņotais ilgtspējas kompetenču atsaucē satvars – *GreenComp* – tika īpaši norādīts kā svarīgs jauns instruments, kas 2023. gadā vēl jāizskata sīkāk *EMCO* koordinācijas ietvaros. Tika uzsvērts, ka nākotnē vajadzīgo prasmju novērtēšana ir sarežģīta un tāpēc ir svarīgi stiprināt prasmju prognozēšanas instrumentus. Arodbiedrības arī uzsvēra, ka darbaspēka mobilitātei var būt nozīme pašreizējā un turpmākā prasmju trūkuma novēršanā.

Tematiskajā diskusijā pievērsās arī tam, kā enerģijas cenas ietekmē Krievijas agresijas karš pret Ukrainu. Tika minēta nodokļu un sociālās aizsardzības nozīme un nepieciešamība mājāsaimniecībām un uzņēmumiem paredzētos atbalsta pasākumus rūpīgi novirzīt tiem, kam tie nepieciešami, savukārt daži sociālie partneri un dalībvalstis uzskata, ka, lai mazinātu enerģijas un pārtikas cenu pieauguma ietekmi uz Eiropas ekonomiku vai efektīvi veicinātu taisnīgu zaļo pārkārtošanos, piemērots būtu *SURE* līdzīgs mehānisms. Tika minēta arī iespēja ieviest pagaidu cenu griestu mehānismu Eiropas gāzes tirgū.

Tika uzsvērts arī tas, cik svarīgi augstas inflācijas apstākļos ir lietderīgi izmantot papildu resursus, ko valdības gūst no preču un citu izstrādājumu nodokļiem.

Valstu sociālajiem partneriem ir svarīga loma šajās diskusijās, ņemot vērā pārklāšanos starp politisko reakciju uz enerģētikas krīzi, tostarp attiecībā uz sociālās aizsardzības finansēšanu, un koplīguma sarunām, tostarp par algām un piekļuvi mācībām.

Pārskatos par konkrētām valstīm tika konstatēts, ka visās dalībvalstīs, izņemot tikai pavisam nedaudzas, sociālā dialoga institucionālā sistēma ir vairāk nekā pienācīga. Tomēr joprojām ir ļoti svarīgi izvairīties no tikai formālas sociālo partneru iesaistes un nodrošināt savlaicīgu un jēgpilnu apspriešanās procesu visā politikas veidošanas procesā. Apspriešanos kvalitāte arī var uzlaboties, ja to pamatā ir uz pierādījumiem balstīti konstatējumi un ierosinātu tiesību aktu *ex ante* ietekmes novērtējumi.

Tika norādīts arī tas, ka jo īpaši krīzes apstākļos, ko, piemēram, pašlaik izraisījusi Covid-19 pandēmija un pieaugošās enerģijas un pārtikas cenas, joprojām ir svarīgi līdzsvarot valdību vajadzību ātri reaģēt uz jaunajām ekonomikas un sabiedrības vajadzībām un nepieciešamību jēgpilnā veidā iesaistīt sociālos partnerus, nodrošinot tiem pietiekamu laiku ieguldījumam. Šādā kontekstā nozīme ir arī spēju veidošanai, jo tie sociālie partneri, kuriem nav pietiekamu spēju, var saskarties ar papildu šķēršļiem saistībā ar tūlītēju iesaistīšanos uz informāciju balstītās apspriedēs.

Dažās dalībvalstīs koplīguma sarunu aptvērums joprojām ir satraucoši zems, jo īpaši privātajā sektorā, savukārt citās dalībvalstīs ir novērota dalības samazināšanās. Dažos gadījumos problēma joprojām ir pareizs sociālo partneru pārstāvības novērtējums. Attiecīgajām dalībvalstīm būs svarīgi efektīvi izmantot 2021.–2027. gada ESF+ līdzekļus sociālo partneru spēju veidošanai. Turklāt saskaņā ar jauno ES direktīvu par adekvātu minimālo algu dažām dalībvalstīm ir jāpastiprina centieni nodrošināt spēcīgākus veicinošos nosacījumus un jāizstrādā rīcības plāns koplīguma sarunām.

3.2. Reformas tādās jomās kā darba tirgus segmentācija, darbaspēka nodokļi un nedeklarēts darbs

2023. gada 10. martā *EMCO* rīkoja ikgadējo pārskatīšanu darbaspēka nodokļu un darba tirgus segmentācijas jomā, lai novērtētu panākumus ceļā uz attiecīgo 2019.–2022. gadā konkrētām valstīm adresēto ieteikumu (KVAI) īstenošanu, kā arī papildu problēmu risināšanā, kas apzinātas Nodarbinātības pārraudzības instrumenta un sociālo rezultātu pārskatā ¹⁴. Papildus pārskatiem par konkrētām valstīm notika tematiska diskusija, pamatojoties uz 2023. gada vienotā nodarbinātības ziņojuma galvenajiem konstatējumiem.

a. Darbaspēka nodokļi

Tā kā Krievijas agresija pret Ukrainu ir izraisījusi enerģijas un pārtikas cenu pieaugumu, daudzām dalībvalstīm 2022. gadā bija jāievieš pasākumi, lai mazinātu inflācijas ietekmi uz mājsaimniecībām un darba ņēmēju ienākumiem. Dažas valstis izmantoja pieejamo fiskālo telpu, savukārt citas palielināja resursus, kas pieejami, piemēram, uzliekot nodokļus neplānotiem enerģētikas uzņēmumu ieņēmumiem. Dažas valstis risku, ka nodokļi pieaugtu zemāku ienākumu segmentam ("fiskālo bremzēšanu"), risināja, pārskatot nodokļu kategoriju pārbīdi inflācijas dēļ.

¹⁴ Saskaņā ar darbības kārtību, par ko panākta vienošanās saistībā ar 2023. gada daudzpusējas uzraudzības pasākumu, ņemot vērā, ka tiek plaši skatīti daudzi KVAI kopumi un papildu problēmas, dalībvalstīm attiecībā uz katru pārskatīšanu tika dota iespēja nepiedalīties, ja tās atzīst, ka pēdējo 12 mēnešu laikā "nav panākts progress". **Beļģija, Latvija un Slovēnija** pārskatīšanā nepiedalījās. **Itālija un Slovākija** nepiedalījās, jo to 2022. gada KVAI nodokļu jomā bija plašāks tvērums.

Tomēr daudzās dalībvalstīs ir gūti arī panākumi, zaļinot nodokļu sistēmu un panākot, ka tā vairāk atbalsta ilgtspējīgu izaugsmi, stimulējot videi draudzīgas darbības un atturot no fosilā kurināmā izmantošanas. Tomēr, lai atbalstītu iekļaujošu izaugsmi, daudzās dalībvalstīs joprojām varētu daudz ko darīt, lai nodokļus atvīrētu no darbaspēka un uzlabotu nodokļu un pabalstu sistēmu. Labi izstrādātas nodokļu robežlikmes var veicināt dalību darba tirgū, jo īpaši attiecībā uz otrajiem pelnītājiem, un palielināt darba laiku. Turklāt daudzās dalībvalstīs nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās zema atalgojuma saņēmējiem joprojām ir augsts.

b. Darba tirgus segmentācija

Darba tirgus segmentācija visās dalībvalstīs joprojām ietekmē konkrētas grupas, jo īpaši jauniešus, sievietes, migrantus un mazprasmīgus cilvēkus. Dažos gadījumos joprojām augsts ir nebrīvprātīgi nepilna laika darba rādītājs un pārejas rādītāji no pagaidu darba līgumiem uz pastāvīgiem līgumiem ir zemi. 2022. gadā daudzas dalībvalstis turpināja centienus veicināt beztermiņa līgumus kā tipisku darba režīmu, tostarp paredzot stingrākas nodarbinātības aizsardzības tiesību normas attiecībā uz pagaidu darba līgumiem un citiem netipiskiem darba veidiem. Netipisku darba un pašnodarbinātības veidu ļaunprātīgas izmantošanas novēršana un nedeklarēta darba novēršana joprojām ir daudzu dalībvalstu politikas darba kārtības prioritāte.

Šajā nolūkā biežākas darba inspekcijas tika papildinātas ar papildu prasībām attiecībā uz dažu veidu noteikta laika darbvietu, piemēram, nulles stundu darba līgumu, izmantošanu. Tomēr pastāv risks, ka tiesību akti, kas skar tikai konkrētu veidu līgumus, var būt neefektīvi darba tirgus segmentācijas novēršanā, jo to ietekme var būt tikvien tāda, ka darba devēji dod priekšroku citiem netipisku līgumu veidiem. Saglabājot vajadzību pēc zināma darba tirgus elastīguma, kas saistīts ar uzņēmējdarbības cikla svārstībām, reformām vajadzētu būt vērstām uz saskaņotas sistēmas izveidi, kas veicinātu beztermiņa līgumus, sekmētu pāreju no pagaidu uz pastāvīgām darbvietām, veicinātu stimulus apmācībai darbavietā, visiem nodrošinātu piekļuvi sociālajai aizsardzībai un radītu vienlīdzīgus konkurences apstākļus uzņēmumiem.

3.3. Reformas izglītības, mācību un prasmju jomā

2023. gada 30. martā un 13. aprīlī *EMCO* kopā ar Izglītības komiteju (*EDUC*) rīkoja ikgadējo pārskatīšanu izglītības un prasmju jomā, lai novērtētu panākumus ceļā uz attiecīgo 2019.–

2022. gada konkrētām valstīm adresēto ieteikumu (KVAI) īstenošanu, kā arī pievērstos papildu problēmām, kas apzinātas Nodarbinātības pārraudzības instrumenta un sociālo rezultātu pārskatā ¹⁵. Papildus pārskatiem par konkrētām valstīm notika tematiska diskusija, pamatojoties uz galvenajiem 2023. gada vienotā nodarbinātības ziņojuma konstatējumiem un Īrijas iesniegtu gadījuma analīzi.

Izglītības un mācību rezultātus dalībvalstīs joprojām spēcīgi ietekmē izglītojamo sociālekonomiskā izcelsme. Galvenie pašreizējo trūkumu cēloņi joprojām ir nelabvēlīgs sociālekonomiskais statuss, migrantu izcelsme, piederība kādai minoritāšu grupai vai dzīvošana lauku apvidū. Ir lielāka varbūtība, ka nelabvēlīgā situācijā esoši izglītojamie uzrādīs sliktākas sekmes lasītprasmē, matemātikā un dabaszinātnēs un priekšlaicīgi pametīs izglītību vai mācības. Turklāt bērnu, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība, un neaizsargāto grupu dalība pirmsskolas izglītībā un aprūpē joprojām atpaliek no vidējā rādītāja. Trīspadsmit dalībvalstis ir sasniegušas Eiropas izglītības telpas 2030. gada mērķrādītāju attiecībā uz terciārās izglītības iegūšanu, taču dažas valstis atpaliek. Daudzās valstīs dzimumu nevienlīdzība ir ievērojama un pieaug. Lai gan sieviešu rādītāji attiecībā uz vispārējo terciārās izglītības iegūšanu pārsniedz vīriešu rādītājus, sieviešu īpatsvars *STEM* jomās ir mazāks. Dalībvalstīs arvien vairāk trūkst skolotāju, jo īpaši *STEM* priekšmetos un apvidos, kuros ir nelabvēlīga sociālekonomiskā vide.

¹⁵ Saskaņā ar darbības kārtību, par ko panākta vienošanās saistībā ar 2023. gada daudzpusējas uzraudzības pasākumu, ņemot vērā, ka tiek plaši skatīti daudzi KVAI kopumi un papildu problēmas, dalībvalstīm attiecībā uz katru pārskatīšanu tika dota iespēja nepiedalīties, ja tās atzīst, ka pēdējo 12 mēnešu laikā "nav panākts progress". **Kipra, Vācija un Ungārija** pārskatīšanā nepiedalījās.

Reaģējot uz iepriekš minētajiem problemātiskajiem aspektiem, dalībvalstis ir īstenojušas vai īsteno reformas, kuru mērķis ir labāk pievērsties neaizsargātām grupām un novērst reģionālās atšķirības attiecībā uz piekļuvi kvalitatīvai izglītībai, un modernizēt augstāko izglītību, tostarp izmantojot Atveseļošanas un noturības mehānismu (ANM), kohēzijas politikas fondus un Taisnīgas pārkārtošanās fondu. Turklāt tiek veikti centieni, lai digitālo, zaļo un ar ilgtspējīgu attīstību saistīto izglītību vēl vairāk integrētu mācību programmās jau izglītības sākumposmā.

Dalībvalstis pastiprina centienus uzlabot skolotāju prasmes, jo īpaši digitālās prasmes, kā arī tiek īstenoti pasākumi trūkumu novēršanai, tostarp, palielinot skolotāja profesijas pievilcību un ieviešot alternatīvus ceļus, kā sākt strādāt skolotāja profesijā. Eiropas Prasmju gada pasludināšana var būt vēl nepieredzēta iespēja dalībvalstīm palielināt ES iedzīvotāju informētību par to, cik svarīgi ir attīstīt prasmes, tostarp, lai sasniegtu ES 2030. gada pamatmērķrādītāju un saistītos valstu mērķrādītājus prasmju jomā. Fakti liecina, ka joprojām pastāv atšķirības attiecībā uz dalību pieaugušo izglītībā, jo tie, kam, domājams, ir vairāk vajadzību, piemēram, mazāk prasmīgi cilvēki, piedalās daudz mazāk nekā labāk izglītoti cilvēki. Arī lauku apvidos dzīvojošie mazāk piedalās mācībās, un tas liecina, ka ir jāuzlabo mācību infrastruktūra un jāturpina ieguldīt tālmācībā.

Neraugoties uz pastiprinātiem centieniem visās dalībvalstīs, digitālās prasmes varētu vēl vairāk noteikt par prioritārām mācību politikas kontekstā, jo īpaši tajās valstīs, kurās tādu pieaugušo īpatsvars, kuriem ir vismaz digitālās pamatprasmes, ir zems. Šādos gadījumos būtu jāturpina novērst arī atšķirības digitālo prasmju jomā, jo īpaši, ja tās skar sievietes, mazprasmīgus cilvēkus, bezdarbniekus un ekonomiski neaktīvas personas.

Vairākas dalībvalstis ir ieviesušas vai plāno ieviest prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas politiku ar mērķi novērst pieaugošo prasmju trūkumu nozarēs ar augstu pieprasījumu (piemēram, veselības aprūpē), novērst prasmju neatbilstību un pielāgot darbaspēka prasmes mainīgajai darba pasaulei, tostarp ar ESF+ un *NextGenerationEU* pieejamo resursu atbalstu. Arvien vairāk tiek izmēģināta mikro kvalifikācija un individuāli mācību konti kā veids, kā padarīt mācīšanās iespējas pieejamākas, elastīgas un pielāgotas katra vajadzībām. Ņemot vērā saspringtos darba tirgus un zemo bezdarba līmeni, dalībvalstis arvien vairāk ievieš mācību pasākumus, kas galvenokārt vērsti uz visneaizsargātākajām personām, kuru potenciāls joprojām netiek izmantots.

Arvien palielinās arī izpratne par to, cik svarīgi ir pārdomāti un uzticami prasmju prognozēšanas instrumenti. Dažos gadījumos joprojām ir jārisina jautājums par prasmju apzināšanas sistēmu labāku integrēšanu izglītības un mācību politikā.

3.4. Reformas aktīvas darba tirgus politikas un valsts nodarbinātības dienestu jomā

2023. gada 31. martā *EMCO* veica ikgadējo pārskatīšanu aktīvas darba tirgus politikas (ADTP) un valsts nodarbinātības dienestu (VND) jomā, lai novērtētu panākumus, kas gūti ceļā uz attiecīgo 2019.–2022. gadā konkrētām valstīm adresēto ieteikumu (KVAI) īstenošanu, kā arī pievērstos papildu problēmām, kas apzinātas Nodarbinātības pārraudzības instrumenta un sociālo rezultātu pārskatā ¹⁶. Pirms pārskatiem par konkrētām valstīm notika tematiska diskusija, pamatojoties uz 2023. gada vienotā nodarbinātības ziņojuma galvenajiem konstatējumiem, VND tīkla priekšsēdētāja sniegtu informāciju un Francijas sniegtu informāciju par tās projektu "Nulles ilgtermiņa bezdarba teritorijas".

¹⁶ Saskaņā ar darbības kārtību, par ko panākta vienošanās saistībā ar 2023. gada daudzpusējas uzraudzības pasākumu, ņemot vērā, ka tiek plaši skatīti daudzi KVAI kopumi un papildu problēmas, dalībvalstīm attiecībā uz katru pārskatīšanu tika dota iespēja nepiedalīties, ja tās atzīst, ka pēdējo 12 mēnešu laikā "nav panākts progress". **Bulgārija un Ungārija** pārskatīšanā nepiedalījās.

2022. gadā nodarbinātība turpināja pieaugt visās ES dalībvalstīs. 2022. gada ceturtajā ceturksnī ES-27 nodarbinātības līmenis bija par diviem procentpunktiem augstāks nekā pirmspandēmijas līmenis, proti, 74,9 %. Tomēr joprojām pastāv būtiskas atšķirības starp dalībvalstīm un dažādām sociālekonomiskajām grupām. Joprojām ir vajadzīgi centieni veicināt kvalitatīvas nodarbinātības iespējas un palielināt sieviešu, jauniešu, mazprasmīgu personu, personu ar invaliditāti, migrantu izcelsmes personu un etnisko minoritāšu nodarbinātības līmeni, lai sasniegtu Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanas rīcības plānā noteiktos 2030. gada nodarbinātības mērķrādītājus. Laikā, kad darba tirgū vērojamas pozitīvas norises, bažas rada nelielais ilgtermiņa bezdarba pieaugums.

Saskaroties ar kraso darbaspēka un prasmju trūkuma pieaugumu, kas ietekmē lielāko daļu Eiropas ekonomiku, dalībvalstis un to valsts nodarbinātības dienesti arvien vairāk pievēršas mācību politikai, jo īpaši zaļajām un digitālajām prasmēm, kā arī profesijām un nozarēm ar lielāku pieprasījumu (piemēram, veselības aprūpei un tūrismam), tostarp, lai veicinātu ilgtspējīgu pāreju uz darba tirgu. Tomēr tiek plaši atzīts, ka ir svarīgi uzlabot visneaizsargātākajām grupām sniegtā atbalsta kvalitāti, un šajā nolūkā ir ieviesti pasākumi, jo īpaši, lai stiprinātu karjeras attīstības atbalstu un konsultēšanu, kā arī informēšanas pasākumus.

Tomēr daudzās Eiropas dalībvalstīs to darba meklētāju īpatsvars, kuri piedalās darba tirgus politikas intervences pasākumā, joprojām ir krietni zem 40 %, un ADTP paredzētie izdevumi ir mazāki par 2 % no IKP, kas liecina par nepieciešamību stiprināt labi izstrādātu pasākumu un centienu nodrošināšanu nolūkā uzlabot viņu iekļautību. Šajā sakarā turpinās centieni uzlabot VND pakalpojumu sniegšanu un spējas, tostarp, izmantojot digitālos rīkus un uzlabotus darba tirgus un prasmju prognozēšanas rīkus. Tomēr VND organizatoriskā brieduma un spēju līmenis dalībvalstīs joprojām ir nevienmērīgs, un joprojām ir jāpieliek pūles, lai cita starpā uzlabotu partnerības un sadarbību ar citiem dalībniekiem, piemēram, izglītības un mācību iestādēm un darba devējiem.

Kohēzijas fondu sniegtais atbalsts un Atveseļošanas un noturības mehānisma īstenošana palīdz daudzām dalībvalstīm risināt galvenās problēmas, ar kurām jāsaskaras ADTP īstenošanā. Tomēr politikas izstrādē varētu gūt labumu no sistemātiskākas iepriekšējo intervences pasākumu izvērtēšanas.

3.5. Reformas attiecībā uz sieviešu dalību darba tirgū, nodrošinot piekļuvi APIA un IA

2023. gada 24. maijā *EMCO* un *SPC* rīkoja ikgadējo pārskatīšanu kopīgu interešu jautājumos, jo īpaši sociālās aizsardzības, ienākumu atbalsta un pakalpojumu pieejamības jomā, uzsvāru liekot uz sieviešu dalību darba tirgū saistībā ar pakalpojumiem, lai novērtētu panākumus, kas gūti ceļā uz attiecīgo 2019.–2022. gada konkrētām valstīm adresēto ieteikumu (KVAI) īstenošanu. Pārskatīšana tika balstīta uz Komisijas sniegtu tematisku izklāstu, kura pamatā arī bija 2023. gada vienotā nodarbinātības ziņojuma konstatējumi.

Daudzās ES valstīs joprojām pastāv būtiskas dzimumu atšķirības gan attiecībā uz dalību darba tirgū, gan darba intensitāti, un nepilnas slodzes darba ņēmēju īpatsvars nodarbināto sieviešu vidū joprojām ES vidēji ir par 20 procentpunktiem augstāks nekā vīriešiem. Aprūpes pienākumi, tostarp attiecībā uz cilvēkiem, kam nepieciešama ilgtermiņa aprūpe, un bērniem, joprojām ir viens no galvenajiem faktoriem, kas daudzās dalībvalstīs kavē sieviešu dalību darba tirgū un pilna laika nodarbinātību, atstājot ārpus darba tirgus aptuveni 7,7 miljonus sieviešu. Vecāku pienākumu ietekme uz sieviešu nodarbinātību ES joprojām ir ļoti negatīva (-10,6 procentpunkti), un dažās dalībvalstīs pastāv īpaši lielas atšķirības. ES līmenī līdzdalība agrīnā pirmsskolas izglītībā un aprūpē (APIA) bērniem vecumā līdz 3 gadiem 2021. gadā palielinājās līdz 36,2 %. Tomēr situācija dažādās dalībvalstīs ir ļoti atšķirīga, un daudzas dalībvalstis atpaliek no pārskatītajiem Barselonas mērķrādītājiem.

Tomēr ir vērojams vispārējs progress attiecībā uz piekļuves nodrošināšanu cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai pirmsskolas izglītībai un aprūpei, jo īpaši, paplašinot pieejamo vietu piedāvājumu un atbalstot ģimenes ar zemiem ienākumiem piekļuvē pakalpojumiem. Dažos gadījumos dalība APIA ir palielināta, pazeminot obligātās izglītības vecumu. Neraugoties uz veiktajiem centieniem, joprojām pastāv būtiskas problēmas saistībā ar piekļuves uzlabošanu bērniem no sliktas sociālekonomiskās vides un APIA pielāgošanu to bērnu vajadzībām, kuriem ir invaliditāte vai kuriem nepieciešama īpaša aprūpe.

Lai nodrošinātu piekļuvi cenas ziņā pieejamai augstas kvalitātes ilgtermiņa aprūpei, galvenie jautājumi joprojām ir vēršanās pret augsto neformalitātes līmeni, sliktiem darba apstākļiem un prasmju trūkumu ilgtermiņa aprūpes (IA) nozarē. Tiek īstenoti pasākumi, lai attīstītu kopienā balstītus pakalpojumus, paplašinātu mājas aprūpes pakalpojumus un izveidotu ilgtermiņa dienas aprūpes centrus. Dažos gadījumos ir piešķirts papildu finansējums aprūpes darbinieku apmācībai un neformālo aprūpētāju atbalstam, lai novērstu darbinieku trūkumu.

Ir arī atzīmēti centieni stiprināt nepieciešamo koordināciju starp dažādām pārvaldes iestādēm un dažādiem pārvaldības līmeņiem, kas bieži tiek prasīta, lai paplašinātu APIA un IA pakalpojumus un uzlabotu to kvalitāti.

Lai paplašinātu IA un APIA pakalpojumu sniegšanu, ir plaši izmantoti ES fondi, jo īpaši Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM) un Eiropas Sociālais fonds+ (ESF+), tostarp APIA objektu būvniecībai un renovācijai un vietu radīšanai bērniem. Lai nodrošinātu īstenoto pasākumu ilgtspēju nākotnē, būtiska ir pienācīga apsvēršana.

Joprojām pastāv problēmas saistībā ar bērnu aprūpes un ilgtermiņa aprūpes pieejamības atvieglošanu pārvietotiem bērniem un cilvēkiem no Ukrainas, kuri bēg no valsts pēc Krievijas agresijas sākšanās, tostarp attiecībā uz Ukrainas sieviešu integrāciju darba tirgū.

3.6. Reformas sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas jomā

Sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas politika atbalsta individuālo attīstību, uzlabo sociālo kohēziju, veicina pozitīvus rezultātus darba tirgū un stimulē ekonomikas izaugsmi. Labi funkcionējošas sociālās aizsardzības sistēmas var mīkstināt dažādu krīžu un satricinājumu ietekmi uz indivīdu un sabiedrību, par ko liecina Covid-19 pandēmija vai pašreizējā situācija, kurā vērojama augsta inflācija un enerģijas izmaksu pieaugums.

Līdzšinējais SPC ¹⁷ darbs ir atklājis dažas vājās vietas dalībvalstu sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas sistēmās, tostarp attiecībā uz dažādu pabalstu adekvātumu un segumu, jo īpaši nestandarta darba ņēmējiem un pašnodarbinātām personām. Mainīgais darba tirgus, tehnoloģiju attīstība un demogrāfiskās pārmaiņas prasa Eiropas sociālās aizsardzības sistēmu pastāvīgu pielāgošanu un uzlabošanu.

Eiropas sociālo tiesību pīlārs un tā rīcības plāns nodrošina politikas satvaru ES līmenī, lai stimulētu politikas reformas. Daudzo rīcības plāna iniciatīvu vidū 2019. gada Padomes Ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai un 2023. gada Padomes Ieteikums par adekvātu minimālo ienākumu, kas nodrošina aktīvu iekļaušanu sniedz norādes dalībvalstīm, kā uzlabot to sociālās aizsardzības un iekļaušanas sistēmas.

Papildus tam atbalsts valstu reformu centieniem ir pieejams no Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM), no kura 13,4 miljardi euro ir piešķirti dotācijām un aizdevumiem, kas saistīti ar sociālās aizsardzības un iekļaušanas pasākumiem astoņpadsmit dalībvalstīs ¹⁸. Šo dalībvalstu nacionālie atveseļošanas un noturības plāni (ANP) aptver plašu reformu un investīciju klāstu nolūkā stiprināt savas valsts sociālās aizsardzības sistēmas attiecībā uz to efektivitāti, kvalitāti un noturību atkarībā no konkrētās valsts vajadzībām.

¹⁷ Sociālās aizsardzības komitejas 2021. gada ziņojums.

¹⁸ Austrija, Beļģija, Čehija, Dānija, Francija, Grieķija, Horvātija, Itālija, Kipra, Latvija, Lietuva, Portugāle, Rumānija, Slovākija, Somija, Spānija, Vācija, Zviedrija.

a. Horizontālie konstatējumi, kas izriet no pārskatiem par konkrētām valstīm

Veicot ikgadējo daudzpusējās īstenošanas pārskatīšanu, *SPC* 2023. gada aprīlī pārskatīja to deviņu dalībvalstu sniegumu, kuras saņēmušas konkrētai valstij adresētu ieteikumu (KVAI) sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas jomā. Papildu pieci kopīgu interešu KVAI tika pārskatīti maijā kopīgā sanāsmē ar *EMCO*. Astoņos no pārskatītajiem KVAI ir ietvertas atsauces, kas saistītas ar valstu sociālās aizsardzības sistēmu efektivitāti attiecībā uz ienākumu atbalsta pabalstu adekvātumu, mērķtiecību un tvērumu apvienojumā ar piekļuvi pakalpojumiem. Piecām dalībvalstīm tika ieteikts stiprināt sociālo mājokļu un/vai cenas ziņā pieejamu mājokļu nodrošināšanu. Divām dalībvalstīm tika sniegti arī ieteikumi attiecībā uz cenas ziņā pieejamu un kvalitatīvu ilgtermiņa aprūpi un agrīno pirmsskolas izglītību un aprūpi saistībā ar atbalstu sieviešu dalībai darba tirgū.

SPC pārskatos par konkrētām valstīm atklājās, ka:

- Tiek veikti daži būtiski pasākumi, lai reformētu esošās **sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas sistēmas**, un dalībvalstis izmanto Covid krīzes laikā gūto pieredzi, lai izstrādātu pastāvīgākus pasākumus, kas var uzlabot šo valstu sistēmu darbību. Tas ietver dažādu naudas pabalstu un pabalstu natūrā integrētu nodrošināšanu apvienojumā ar piekļuvi kvalitatīviem sociālajiem pakalpojumiem un pasākumiem nolūkā nodrošināt efektīvu koordināciju starp pakalpojumiem, kuru mērķis ir sociālā iekļaušana un (re)integrācija darba tirgū. Tā kā lielākā daļa ierosināto reformu atrodas sākotnējā posmā, ir nepieciešams tās stingri uzraudzīt un novērtēt to rezultātus, lai nodrošinātu, ka reforma ir nemainīgi nozīmīga un tiek sekmīgi īstenota.

- Turklāt vairākas dalībvalstis (piemēram, Ungārija, Portugāle, Latvija), par kurām tika veikta pārskatīšana, galveno uzmanību pievērš nabadzības problēmu risināšanai, uzlabojot pabalstu advekatumu un tvērumu, piemēram, nodrošinot pabalstu pienācīgu indeksāciju, ņemot vērā pašreizējo augsto inflācijas līmeni (piemēram, Latvija). Portugālei, Latvijai un Somijai prioritārā joma ir valsts drošības tīklu efektivitātes uzlabošana, tos vienkāršojot un racionalizējot, savukārt Polija un Ungārija ziņo par mērķtiecīgiem pasākumiem, kas aptver konkrētas vecuma grupas vai pabalstu sniegšanas un pakalpojumu pieejamības jomas.
- **Ar mājokļiem saistītie** pārskati apstiprināja, ka mājokļa izmaksas var radīt nopietnas problēmas mājsaimniecībām, jo īpaši lielajās pilsētās un neaizsargātām mājsaimniecībām. Valstīs, par kurām tika veikta pārskatīšana, šīs problēmas ir plaši atzītas politiskajā līmenī un ir pausta apņemšanās īstenot politikas pasākumus, izmantojot plānus, reformas un investīcijas. Tiek atzīts, ka, lai šīs darbības būtu sekmīgas, ir nepieciešamas uzraudzības sistēmas un mājokļu politikas koordinācija, ko papildina rīcībpolitika (piemēram, ienākumu atbalsts) un pakalpojumi (piemēram, transports).
- Dalībvalstis, par kurām tika veikta pārskatīšana, ziņo par dažādiem likumdošanas un/vai investīciju pasākumiem, kuru mērķis ir palielināt mājokļu, tostarp sociālo un/vai cenas ziņā pieejamu īres mājokļu, piedāvājumu. Tomēr šo pasākumu īstenošanai ir vajadzīgi būtiski finanšu izdevumi un izpildes laiki, kas varētu aizkavēt pienācīgu mājokļu pieejamības nodrošināšanu jau plānu un rīcībpolitikas izstrādē. Pašreizējais augstas inflācijas periods var radīt papildu problēmas jau ieviestajām stratēģijām.

- Notiek arī centieni stiprināt tiesisko regulējumu un to dažādo iestāžu administratīvās spējas, kas iesaistītas cenas ziņā pieejamu mājokļu nodrošināšanā (Spānija, Lietuva). Īpaša uzmanība arī tiek pievērsta uz īpašām vajadzībām vērstu pakalpojumu sniegšanai, piemēram, mājokļi personām ar invaliditāti, politika bezpajumtniecības jomā "Mājoklis vispirms", segregācijas novēršanas rīcībpolitika un izlikšanas no mājokļa novēršana (Ungārija, Dānija).
- *EMCO* un *SPC* kopīgie pārskati par **agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes nodrošināšanu** saistībā ar sieviešu dalību darba tirgū parādīja, ka ir vajadzīgi papildu centieni, lai paplašinātu spējas un uzlabotu pieejamību cenas ziņā. Šo problēmu novēršana ļautu vecākiem piekļūt pilna laika darbam, kā arī uzlabotu bērnu labbūtību. Turklāt, tā kā gandrīz katrs ceturtais bērns ir pakļauts nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, arī turpmāk joprojām būs vajadzīgi mērķtiecīgi centieni, lai atbalstītu riskam pakļautos bērnus un viņu vecākus.

b. Iznākums tematiskajai diskusijai par sociālo aizsardzību un sociālo iekļaušanu

SPC tematiskajā diskusijā saistībā ar šo politikas jomu galvenā uzmanība tika pievērsta tam, cik nozīmīga loma nabadzības mazināšanā un darba tirgus (re)integrācijā ir pabalstu un pakalpojumu sniegšanai. To apstiprināja iepazīstināšana ar izpētes pētījumu "Trūkstošo zināšanu iegūšana un ES dalībvalstu minimālā ienākuma atbalsta shēmu lietderīguma stipro pušu un problēmu apzināšana". Turpmākajā diskusijā delegāti apsvēra veidus, kā dažādi politikas izstrādes elementi varētu mijiedarboties un kādi ir naudas pabalstu un aktivizācijas politikas integrētas nodrošināšanas panākumu faktori.

Viedokļu apmaiņa parādīja, ka:

- Dalībvalstis sociālo politiku uzskata par ieguldījumu un produktīvu aspektu, jo reformas sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas jomā var atbalstīt ekonomikas izaugsmi un veicināt nodarbinātību.
- Sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas sistēmu modernizācija daudzās dalībvalstīs notiek atbilstīgi aktīvas iekļaušanas principiem, tostarp, uzsvaru liekot uz pienācīgu ienākumu atbalstu, atbalstu sociālajai integrācijai un dalībai darba tirgū, kā arī cenas ziņā pieejamu un kvalitatīvu pakalpojumu sniegšanai. Lai šādas reformas būtu sekmīgas, tajās būtu jāņem vērā viss sociālo pabalstu un pakalpojumu klāsts, kas sniedz atbalstu cilvēkiem visā viņu dzīves ciklā, kā arī jāņem vērā mijiedarbība starp dažādiem ienākumu atbalsta elementiem. Šai integrētajai pieejai būtu jāsamazina saņēmēju atkarība no pabalstiem un neaizsargātība, vienlaikus nodrošinot pienācīgus finanšu resursus, lai novērstu nabadzību un atbalstītu ģimenes ar zemiem ienākumiem un neaizsargātā situācijā nonākušas personas.
- Minimālo ienākumu shēmas ir svarīgs valstu sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas sistēmu elements. Gandrīz visās Eiropas valstīs tās nav pietiekamas, lai noturētu cilvēkus virs nabadzības sliekšņa. Lai gan papildu atbalstu var panākt ar plašu papildu naudas pabalstu un pabalstu natūrā klāstu, vairumā gadījumu tiem piemēro papildu līdzekļu pārbaudes un prasību procedūras. Pabalstu sniegšanas vienkāršošanai un racionalizēšanai vajadzētu uzlabot ienākumu aizsardzības shēmu adekvātumu. Saistībā ar pašreizējo augsto inflāciju uzsvars tika likts uz ienākumu atbalsta regulāru indeksāciju un automātiskiem korekcijas mehānismiem.

- Dalībvalstīm joprojām ir svarīgi atrast pareizo līdzsvaru starp sociālo pabalstu adekvātuma nodrošināšanu un nodarbinātības stimulu radīšanu. Lielākajā daļā valstu sociālās palīdzības programmas ir izstrādātas tā, lai pabalstu sniegšanu sasaistītu ar aktivizācijas pasākumiem. Lai atvieglotu darba uzsākšanu vai palielinātu darba intensitāti, dažas valstis piemēro finansiālus stimulus, uz laiku pakāpeniski atceļot pabalstus (samazināšanas mehānisms), kad cilvēki ienāk darba tirgū vai piedalās profesionālajā apmācībā vai valsts darba programmās. Lai palīdzētu cilvēkiem integrēties darba tirgū, papildus finansiāliem stimuliem ir pieejami arī aktīvi darba tirgus politikas pasākumi, tostarp apmācības un prasmju pilnveides programmas, algu subsīdijas un pagaidu sabiedriskā vai kopienas darba shēmas. Tomēr minimālo ienākumu saņēmēju dalība ADTP pasākumos ne vienmēr ir garantēta un/vai ir ierobežota līdz līdzdalībai sabiedriskajā darbā.
- Tiek uzsvērts jautājums par pabalstu neizmantošanu, kā arī nepieciešamību izpētīt šķēršļus un regulāri izvērtēt esošās shēmas, lai izstrādātu efektīvu rīcībpolitiku. Sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas sistēmu turpmāka vienkāršošana un pārredzamības uzlabošana ar digitālo tehnoloģiju atbalstu tiek uzskatītas par veidu, kā novērst šķēršļus un uzlabot pabalstu un pakalpojumu sniegšanu.
- Centieni uzlabot sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas sistēmu tvērumu un adekvātumu būtu jāpapildina ar apsvērumiem par to, kā šīs sistēmas finansēt, jo adekvātuma un ilgtspējas problēmas būtu jārisina visaptverošā veidā. Lai gan līdzsvars starp dažādiem finansējuma avotiem katrai dalībvalstij ir specifisks, būtu jāturpina apsvērt jaunus alternatīvus finansējuma avotus.
- Visbeidzot, mācīšanās no līdzbiedriem un apmaiņa ar paraugpraksi un inovatīvām pieejām ir atzīta par ļoti efektīviem instrumentiem, kas veicina kopīgu izpratni par savstarpēji saistītiem izaicinājumiem un ar ko tiek atbalstīti dalībvalstu reformu centieni.

3.7. Reformas pensiju jomā

Kopš Eiropas pusgada paša sākuma valstu pensiju sistēmas ir bijušas strukturālo reformu prioritārā joma. Saskaroties ar sabiedrības novecošanas perspektīvu, darbaspējīgā vecumā esošo Eiropas iedzīvotāju skaita samazināšanos un mainīgajiem darba tirgiem, dalībvalstis ir strādājušas pie vairākām reformām, kuru mērķis ir ierobežot pensiju izdevumus, vienlaikus saglabājot taisnīgumu un paaudžu vienlīdzību savās pensiju sistēmās. Pēdējos gados arvien nozīmīgāki jo īpaši ir kļuvuši centieni nodrošināt pensiju adekvātumu, kā tas novērots *SPC* un Eiropas Komisijas 2021. gada Ziņojumā par pensiju pietiekamību un apstiprināts arī 2022. gada vienotajā nodarbinātības ziņojumā.

Atbalsts valsts pensiju reformas pasākumiem ir pieejams no Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM). Nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos (ANP) ir iekļauti reformu pasākumi četrpadsmit dalībvalstīm attiecībā uz pensijām vai minimālajiem vecuma pabalstiem ¹⁹.

a. Horizontālie konstatējumi, kas izriet no pārskatiem par konkrētām valstīm

Šajā sakarā *SPC* 2023. gada februārī pārskatīja progresu, ko 8 dalībvalstis panākušas pensiju jomā, reaģējot uz konkrētām valstīm adresētajiem ieteikumiem (KVAI), kas tām tika izdoti 2022. gadā. Lielākā daļa šo ieteikumu bija vērsti uz fiskālās stabilitātes jautājumiem, un trijās valstīs, par kurām tika veikta pārskatīšana, bija iekļauti elementi, kas saistīti ar adekvātumu, taisnīgumu un vienlīdzību, savukārt divās valstīs – atsaucēs uz nepieciešamību veikt visaptverošu pensiju sistēmas reformu. Lielākā daļa dalībvalstu, par kurām tika veikta pārskatīšana, iepriekšējos Eiropas pusgada ciklos ir saņēmušas līdzīgi formulētus KVAI, kas liecina, ka novērotajām grūtībām ir ilgtermiņa un strukturāls raksturs.

¹⁹ Beļģija, Vācija, Spānija, Horvātija, Latvija, Lietuva, Malta, Nīderlande, Austrija, Polija, Rumānija, Slovākija, Slovēnija un Zviedrija.

Diskusijas *SPC* ir apliecinājušas, ka dalībvalstis, par kurām tika veikta pārskatīšana, atzīst apzinātās problēmas un veic pasākumus, lai tās risinātu. Tiek ziņots par plašu pasākumu klāstu:

- Lielākajā daļā dalībvalstu, par kurām tika veikta pārskatīšana, šā jautājuma izpētei un politikas risinājumu sagatavošanai tiek veikti īpaši pasākumi. Šie pasākumi ietver konkrētus periodiskus pārskatus par pensiju sistēmas darbību un īpašu komisiju izveidi pensiju reformu risināšanai (piemēram, Čehijā, Vācijā, Īrijā, Luksemburgā un Ungārijā).
- Dalībvalstis atzīst, ka, veicinot pastiprinātu dalību darba tirgū kopumā vai konkrēti atbalstot vecāku cilvēku nodarbinātību, ir iespējams uzlabot pensiju sistēmas fiskālo stabilitāti. Lai gan lielākajā daļā dalībvalstu (izņemot Franciju), par kurām tika veikta pārskatīšana, nav plānoti turpmāki pasākumi, lai palielinātu likumā noteikto pensionēšanās vecumu, tiek ieviesti pasākumi, piemēram, sociālo iemaksu samazināšana, līdzfinansējums, norīkošana darbā, apmācība vai profesionālās orientācijas pakalpojumi, lai palielinātu faktisko pensionēšanās vecumu un sekmētu pensionēšanās atlikšanu (Čehijā, Īrijā, Polijā).
- Lai censtos atrisināt savas ilgtspējas problēmas, vairākas dalībvalstis veic pasākumus nolūkā palielināt ieņēmumus pensiju apdrošināšanas sistēmā, palielinot iemaksu likmi un/vai paplašinot finansēšanas bāzi (Vācija, Īrija). Dažās dalībvalstīs, par kurām tika veikta pārskatīšana, ir izveidoti īpaši fondi, lai palīdzētu novērst pensiju apdrošināšanas deficītu (piemēram, Luksemburgā).
- Dažās dalībvalstīs, par kurām tika veikta pārskatīšana, ir veikti arī centieni saglabāt vai uzlabot pensiju sistēmu taisnīgumu. Francijā tiek veikti pasākumi, lai ieviestu vērienīgu un visaptverošu reformu, savukārt Vācijā un Nīderlandē tiek pētīta aroda un privāto pensiju turpmāka attīstība.

SPC atzinīgi novērtēja paziņotos pasākumus un pozitīvi vērtē dalībvalstu centienus. Vienlaikus diskusijas Komitejā liecina, ka būs vajadzīga turpmāka rīcība, lai pilnībā izpildītu konkrētām valstīm adresēto ieteikumu prasības, jo daudzos gadījumos paziņotie pasākumi vēl nav īstenoti, savukārt citos gadījumos likumdošanas process ir agrīnā posmā.

b. Iznākums tematiskajai diskusijai par pensiju jomu

Papildus pārskatiem par konkrētām valstīm SPC arī iesaistījās horizontālā diskusijā, kurā galvenā uzmanība tika pievērsta *pasākumiem, ko visas dalībvalstis veikušas, lai aizsargātu pensionāru dzīves līmeni augstās inflācijas un enerģijas izmaksu pieauguma apstākļos*. Šo diskusiju iznākums ir izklāstīts turpmāk tekstā.

Gada inflācijas līmenis Eiropā 2022. gadā sasniedza rekordaugstu līmeni, proti, 9,2 %, t. i., bija aptuveni trīsreiz augstāks nekā 2021. gadā. Enerģijas cenas, kas strauji pieauga pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā, ir vieni no galvenajiem augošās inflācijas virzītājspēkiem, un patēriņa cenas mājokļiem, ūdenim, gāzei un elektroenerģijai viena gada laikā pieauga par 18 %²⁰.

²⁰ Eurostat, avotu datu kopa *prc_hicp_aind*, izgūts 22.5.2023.

Lai gan cenu līmeņu pieaugums skar visas (neaizsargātās) mājsaimniecības, tie var radīt īpašas problēmas pensionāriem. Salīdzinājumā ar darbspējas vecuma iedzīvotājiem pensionāru veselība kopumā ir nestabilāka. Viņiem ir arī mazāka kontrole un elastība attiecībā uz pielāgošanos mainīgajiem apstākļiem, jo viņi nevar viegli mainīt patēriņa paradumus vai uzņemties papildu darbu, lai papildinātu savus ienākumus. Pensiju indeksācija, kas ir galvenais ienākumu korekcijas avots, parasti notiek ar nelielu kavēšanos (parasti reizi gadā) un vairumā gadījumu nesasniedz algu pieauguma līmeni. Turklāt tas, cik lielā mērā inflācijas korekcija ietekmē pensijas, var būt atkarīgs arī no pensiju sistēmas vispārējās uzbūves. Vientuļus vecāka gadagājuma cilvēkus un nabadzības riskam pakļautus vecāka gadagājuma cilvēkus īpaši ietekmē arī enerģijas cenu strauja kāpums, un viņi saskaras ar salīdzinoši lielāku enerģētiskās nabadzības risku.

Šajā sakarā *SPC* tematiskajā diskusijā galvenā uzmanība tika pievērsta pasākumiem, ko dalībvalstis veikušas, lai aizsargātu pensionāru dzīves līmeni. Viedokļu apmaiņa apstiprināja to, ka:

- Valdības visā ES jau 2021. gadā ir sākušas īstenot intervenci, izmantojot politikas pasākumus, lai mazinātu augošo patēriņa preču un enerģijas cenu ietekmi, taču situācija pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā prasīja, lai šī reakcija būtu vēl stiprāka.
- Ņemot vērā vajadzību savlaicīgi reaģēt, lielākā daļa valstu sākotnēji ir izvēlējušās veikt darbības, kas sniedz atbalstu visiem iedzīvotājiem, taču ir ieviesti arī daži no materiālā stāvokļa atkarīgi pasākumi vai pasākumi, kas vērsti uz konkrētām neaizsargātām grupām. Pēdējais tiek uzskatīts par pozitīvu attīstību, jo vispārīgāks atbalsts rada ievērojamas fiskālās problēmas – pastāv risks, ka netiks sniegta pietiekama palīdzība tiem, kam tā visvairāk vajadzīga, un tas var vēl vairāk pastiprināt inflācijas spiedienu.

- Vispārīgāki pasākumi, par kuriem dalībvalstis ziņojušas, lielākoties ir īslaicīgi, taču dažas dalībvalstis ir spērušas soļus, lai palielinātu ienākumus, palielinot pabalstu līmeni (tostarp no iemaksām neatkarīgām pensijām, piemēram, Spānijā) vai paplašinot to piemērojamību. Liels skaits valstu ir ieviesušas maksājumus nolūkā vai nu palielināt ienākumus kopumā, vai tiešā veidā segt rēķinus par enerģiju. Daudzas ir ieviesušas subsīdijas atkarībā no elektroenerģijas, gāzes vai apkures patēriņa līmeņiem kopumā ziemas sezonā. Dažas dalībvalstis ir ieviesušas cenu griestus vai samazinātu PVN enerģijai.
- Īpaši attiecībā uz pensionāriem esošo pensiju indeksācijas mehānismu pielāgošana ir bijusi būtiska daļa no dalībvalstu politiskās reakcijas. Šādi mehānismi pastāv visā ES. Tie ļauj palielināt pensijas atbilstoši cenu, algu pieaugumam vai to kombinācijai. Lielākajā daļā gadījumu pensijas tiek indeksētas reizi gadā. Dažās valstīs gadījumos, kad inflācija vai algu pieaugums pārsniedz noteiktu robežvērtību, tiek iedarbināts ārkārtas atjaunināšanas vai labvēlīgāks indeksācijas mehānisms (piemēram, Čehijā, Luksemburgā) vai, ja IKP pieaugums pārsniedz noteiktu līmeni, tiek piešķirta piemaksa (Ungārijā). Sakarā ar pašreizējās dzīves dārdzības krīzes nopietnību un straujo attīstību vairākas dalībvalstis (piemēram, Somija, Ungārija, Itālija, Lietuva, Latvija, Malta, Rumānija, Slovākija, Slovēnija) pastiprināja vai veicināja indeksācijas pasākumus, dažkārt ar atpakaļejošu spēku. Pašreizējā ārkārtēja inflācijas pieauguma periodā, ko raksturo arī reālo algu kritums, cenu indeksācija pensionāriem var būt labvēlīgāka nekā algu indeksācija, tomēr tas rada ievērojamas finanšu izmaksas, tāpēc tas, cik lielā mērā to ir iespējams turpināt, būs atkarīgs no pašreizējās fiskālās telpas un valstu vēlmēm.

- Vairākas dalībvalstis ieviesa papildu pasākumus vai arī dažus no saviem vispārējiem pasākumiem piemēroja pensionāriem ar zemiem ienākumiem. Šādas darbības ietver maksājumus, kas ir atkarīgi no materiālā stāvokļa vai ienākumiem (Horvātijā, Polijā, Dānijā); piemaksas zemākajām pensijām (Kiprā); 13. mēneša pensijas (atkārtotu) ieviešanu (Polijā un Ungārijā) un no materiālā stāvokļa atkarīgas 14. mēneša pensijas ieviešanu (Polijā); mājokļa pabalsta un/vai piemaksas par apkuri ieviešana vai palielināšana (Čehijā, Somijā, Zviedrijā, Īrijā un Slovēnijā).

Visbeidzot, diskusija apstiprināja, ka, ņemot vērā dzīves dārdzības krīzes nopietnību un tās paredzamu turpināšanos, ir iespējams turpināt viedokļu apmaiņu par to atbalsta pasākumu klāstu, kurus dalībvalstis plāno vai īsteno SPC savstarpējas mācīšanās pasākumu ietvaros.

3.8. Reformas veselības aprūpes jomā

Laba veselība uzlabo cilvēku labklājību un ir nepieciešams priekšnoteikums ilgtspējīgas ilgtermiņa ekonomiskās un sociālās izaugsmes panākšanai. Covid-19 pandēmija uzskatāmi parādīja, kādi ir pašreizējie ierobežojumi Eiropas veselības sistēmās, un pastiprināja nepieciešamību uzlabot to darbību un sagatavotību iespējamām turpmākām krīzes norisēm. Reaģējot uz to, vairākas dalībvalstis uzsāka reformas nolūkā veicināt noturīgākas veselības sistēmas, lai gan pandēmija 2021. un 2022. gadā joprojām paplašinājās.

Pašreizējie dalībvalstu reformu centieni ietver pasākumus ar pandēmiju saistīto problēmu risināšanai (piemēram, veselības aprūpes iestāžu uzlabošana un sabiedrības veselības spēju uzlabošana), kā arī pasākumus tādu strukturālāku problēmu risināšanai, kas saistītas ar pieeju veselības aprūpei un darbaspēka trūkumu. 2020. gadā tika reģistrēts ļoti būtisks profilaktiskās veselības aprūpes izdevumu pieaugums (26 %), lai gan to nodrošināja sākotnējā budžeta neliela daļa (zem 3 % no kopējiem veselības aprūpes izdevumiem 2019. gadā) un lielā mērā veicināja Covid-19 krīzes reaģēšanas pasākumi.

Būtisku atbalstu valstu reformu centieniem piedāvā Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM). Šajā nolūkā visu 27 dalībvalstu nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos (ANP) ir iekļautas mērķtiecīgas investīcijas veselības aprūpes reformām, kuru kopējā summa pārsniedz 43 miljardus EUR.

a. Horizontālie konstatējumi, kas izriet no pārskatiem par konkrētām valstīm veselības aprūpes jomā

2022. gadā astoņām dalībvalstīm tika izdoti konkrētām valstīm adresēti ieteikumi saistībā ar veselības aprūpi. Šie ieteikumi ir daudzdimensionāli un aptver virkni jautājumu: četri KVAI risina problēmas saistībā ar reformām primārajā veselības aprūpē (Grieķijā, Polijā, Ungārijā, Lietuvā), kā arī saistībā ar profilaktisko veselības aprūpi (Ungārijā, Lietuvā) un e-veselības ieviešanu (Polijā). Divos uzsvērtas bažas par adekvātumu un vienlīdzību (Grieķijā, Latvijā), vienā KVAI uzmanība ir vērsta uz darbaspēka trūkumu (Nīderlandē), vienā – uz veselības un sociālo pakalpojumu integrāciju (Igaunijā) un vēl vienā – uz fiskālo stabilitāti (Slovēnijā). Tā kā trijos no šiem ieteikumiem ir atsauces uz citām saistītām politikas jomām (ilgtermiņa aprūpe Igaunijā un Slovēnijā un sociālā aizsardzība Latvijā), Komiteja tos pārskatīja ilgtermiņa aprūpei, sociālajai aizsardzībai un sociālajai iekļaušanai veltītajās tematiskajās sesijās.

Pārskati par konkrētām valstīm veselības aprūpes jomā parādīja, ka:

- Dalībvalstis apzinās to veselības aprūpes sistēmās valdošo problēmu daudzdimensionālo raksturu un atzīst, ka ir vajadzīga holistiska pieeja. Tika atzīts, cik svarīgi ir spēcīgi drošības tīkli, lai nodrošinātu veselības aprūpes pieejamību visneaizsargātākajiem, kā arī tas, ka ir stratēģiski nepieciešama efektīva koordinācija starp sociālajām un veselības aprūpes sistēmām, kā arī valsts, reģionālajā un vietējā līmenī.

- Valstis, par kurām tika veikta pārskatīšana, lielu daļu centienu koncentrē uz profilaksi un veselības veicināšanu (Ungārija, Lietuva, Polija), kā arī veselības aprūpes sistēmas pārvaldības uzlabošanu un primārās aprūpes sniegšanai (Ungārija, Grieķija, Lietuva). Turpinās arī telemedicīnas un citu digitālo risinājumu ieviešana (Lietuva, Polija). Šādi centieni varētu ne tikai uzlabot aprūpes pieejamību un veicināt labākus rezultātus iedzīvotāju veselības jomā, bet arī mazināt vajadzību pēc specializēta medicīniskā personāla un dārgas stacionārās aprūpes. Telemedicīnas gadījumā pastāvīga uzmanība ir jāpievērš digitālajai plisai, kas saistīta ar ierobežotajām digitālajām prasmēm un IT piekļuves problēmām, jo īpaši vecāka gadagājuma vai neaizsargātā situācijā esošu lietotāju vidū. Var būt nepieciešams saglabāt jauktu digitālo un klātienē veselības pakalpojumu sniegšanu, lai veicinātu kvalitatīvas veselības aprūpes pieejamību visiem.
- Iedzīvotāju novecošana un pieaugošais pieprasījums pēc kvalitatīviem veselības aprūpes pakalpojumiem rada papildu spiedienu uz jau esošajām nepietiekamībām un reģionālajām atšķirībām veselības aprūpes darbaspēka pieejamības ziņā. Lielākā daļa dalībvalstu, par kurām tika veikta pārskatīšana, (Ungārija, Grieķija, Lietuva) veic pasākumus, lai vairotu medicīnas profesijas pievilcību, uzlabojot darba apstākļus, palielinot atalgojumu vai sniedzot nefinansiālus stimulus, piemēram, piedāvājot mācību iespējas, lai piesaistītu papildu medicīnisko personālu un labāk noturētu pašreizējo personālu. Nīderlande atzīst, ka turpmāks ievērojams medicīnas darbinieku skaita pieaugums ilgtermiņā var apdraudēt fiskālo stabilitāti, un pastiprināti pievērš uzmanību darbaspēka produktivitātes palielināšanai, tostarp cenšoties panākt organizatorisko efektivitāti un pielietojot tehnoloģiju radītās priekšrocības. Tika arī atzīts – lai ilgtspējīgā veidā risinātu darbaspēka problēmu, ir ļoti svarīgi pārorientēt pakalpojumu sniegšanu no stacionārās uz primāro aprūpi, kā arī veidot efektīvākas veselības veicināšanas un slimību profilakses stratēģijas.

- Liela daļa ziņojumos iekļauto reformu un investīciju, kurām ir potenciāls risināt neatrisinātās problēmas, ir īstenošanas sākumposmā. Paredzams, ka šo reformu ietekme konkrēti izpaudīsies turpmākajos periodos, tāpēc būs nepieciešama pastāvīga pārraudzība un izvērtēšana, tostarp, lai vajadzības gadījumā ieviestu turpmākus pielāgojumus.

b. Tematiskās diskusijas rezultāti veselības aprūpes jomā

Ar pusgadu saistītā darba ietvaros *SPC* arī iesaistījās horizontālā diskusijā, galveno uzmanību pievēršot *neseno un pašreizējo reformu galvenajām iezīmēm attiecībā uz garīgās veselības aprūpes pieejamību, jo īpaši attiecībā uz profilaksi un kopienas garīgās veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu, apmācīta personāla pieejamību un finansējumu*. Diskusijas pamatā bija Eiropas Komisijas un Eiropas Veselības novērošanas centra horizontālās ievirzes, kā arī Portugāles prezentācija par gadījuma analīzi.

Viedokļu apmaiņa skaidri parādīja, ka:

- Dalībvalstis atzīst to, ka garīgās veselības problēmām ir būtiska sociālā ietekme. Slikta garīgā veselība negatīvi ietekmē indivīdu vispārējo labbūtību un dzīves kvalitāti. Tā var izraisīt fiziskas veselības problēmas un negatīvi ietekmēt sociālo mijiedarbību un izglītības un darba rezultātus. Turklāt garīgas slimības var radīt ievērojamas ekonomiskās izmaksas, kas saistītas ar produktivitātes zudumu, lielāku paļaušanos uz sociālās labklājības programmām, kā arī dārgām veselības aprūpes intervencēm.
- Tiek uzskatīts, ka garīgās veselības slimības ir lielā mērā novēršamas. Daudzi riska faktori, kas tās izraisa, piemēram, nabadzība, parādsaistības, bezdarbs, neveselīgs dzīvesveids vai mājokļu pieejamība, neietilpst veselības aprūpes sistēmas darbības jomā, un no tā izriet, ka garīgās veselības problēmām ir vajadzīga integrēta starpnozaru pieeja.

- Covid-19 pandēmija ir izraisījusi vēl nepieredzētu iedzīvotāju garīgās veselības pasliktināšanos. Sociālā distancēšanās un citi ierobežojumi, ko dalībvalstis ieviesa, lai novērstu vīrusa izplatīšanos, ir mazinājuši sociālās mijiedarbības iespējas, kas savukārt daudziem ir pastiprinājis vientulības un izolācijas sajūtu ²¹. Pandēmijas vispārējās neparedzamības un tās izraisītās pieaugošās ekonomiskās nestabilitātes un finansiālās nedrošības dēļ palielinājās to personu skaits, kuras ziņoja par psiholoģisko diskomfortu un depresijas un trauksmes simptomiem ²². Vienlaikus pandēmija traucēja piekļuvi garīgās veselības atbalstam un saasināja esošo darbaspēka trūkumu, visā Eiropā izraisot ilgus gaidīšanas laikus, neizskatīto lietu uzkrāšanos un neapmierināto vajadzību pēc veselības aprūpes pieaugumu. Daļu no sloga, tostarp attiecībā uz piekļuvi garīgās veselības aprūpei, daļēji palīdzēja mazināt telemedicīnas rīku paātrināta ieviešana, kas bija tieša seku mazināšanas stratēģija, kuru piemēroja, reaģējot uz pandēmiju.
- Jau pirms Covid-19 pandēmijas sākšanās dalībvalstis veica pasākumus, lai uzlabotu piekļuvi aprūpei un atbalstam, kaut gan daudzi šobrīd veiktie vai plānotie pasākumi tiek īstenoti nacionālo atveseļošanas un noturības plānu ietvaros. Vairākas dalībvalstis ir uzsākušas ilgtermiņa starpnozaru reformas un veic pasākumus, lai garīgās veselības pakalpojumus integrētu primārajā aprūpē, cenšoties uzlabot pieejamību un efektivitāti. Pastāvīgi tiek pieliktas arī pūles, lai garīgās veselības aprūpi novirzītu no institucionālās vides uz kopienā balstītu aprūpi, tostarp attīstot kopienas garīgās veselības grupas un krīzes intervences pakalpojumus.

²¹ Eurofound, Nivakoski, S., Ahrendt, D., Mascherini, M., et al., *Living, working and COVID-19 (Update April 2021) : mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year*, Publikāciju birojs, 2021. gads.

²² Eurofound (2022), *Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey: Living in a new era of uncertainty*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

- Pandēmijas laikā tika veikti vairāki papildu pasākumi. Daudzas dalībvalstis koncentrējās uz pašaprūpi un garīgās veselības pratības uzlabošanu, izstrādājot jaunus informācijas portālus un/vai izveidojot pārvarēšanas pasākumu vai pašnāvību novēršanas tālruņa konsultāciju atbalsta līnijas. Tika pieliktas papildu pūles, lai paplašinātu tvērumu, mainot atlīdzināšanas noteikumus un paplašinot tiesības uz garīgās veselības pakalpojumiem. Tika pastiprināta papildu medicīniskā personāla apmācība, un dažas valstis veselības aprūpes darbiniekiem piedāvāja psiholoģisko pamatprasmju apmācību. Gan strādājošo iedzīvotāju ienākumus, gan garīgo veselību palīdzēja atbalstīt pasākumi, kas ES un valstu līmenī tika veikti ārpus medicīnas sistēmas, lai aizsargātu darbvietas un ienākumus un palīdzētu pāriet uz darbu no mājām.
- Dalībvalstis atzīst, ka turpmāk ir vajadzīgi papildu centieni, lai risinātu garīgās veselības problēmas, kā arī labāki dati un pastiprināta pārraudzība attiecībā uz ieviesto politikas pasākumu ietekmi. Ir plaši atzīts, cik nozīmīga garīgās veselības problēmu risināšanā ir profilakse un agrīna iejaukšanās, un vairākas dalībvalstis īsteno sabiedrības informēšanas kampaņas un agrīnas intervences programmas, lai savlaicīgi identificētu un ārstētu garīgās veselības traucējumus. Lai uzlabotu bērnu emocionālās un sociālās kompetences un veicinātu vispārējo psiholoģiskās labbūtības apziņu agrīnā vecumā, dažas dalībvalstis ievieš pasākumus garīgās veselības veicināšanai skolās. Tiek arī atzīts, ka garīgās veselības politikas un pakalpojumu izstrādē ir svarīgi iesaistīt arī dažādas ieinteresētās personas, piemēram, pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kā arī pacientus un viņu ģimenes. Šāda iesaistīšanās var palīdzēt nodrošināt, ka minētā politika un pakalpojumi atbilst to personu vajadzībām, kurām ir garīgās veselības traucējumi.

- Darbaspēka trūkums ir atzīts par vienu no galvenajiem šķēršļiem augstas kvalitātes un efektīvas garīgās veselības aprūpes un atbalsta sniegšanā tiem, kam tā ir vajadzīga. Lai novērstu šo trūkumu, būs vajadzīga visaptveroša pieeja, tostarp centieni vairo profesijas pievilcību, papildu mācību iespējas un centieni palielināt prasmju kopumu, tostarp izmantojot sociālo un veselības aprūpes darbinieku psiholoģisko pamatapmācību. Darbaspēka trūkumu var palīdzēt novērst arī tālveselības un citu inovatīvu aprūpes modeļu izstrāde.

3.9. Reformas ilgtermiņa aprūpes jomā

Kā uzsvērts Sociālās aizsardzības komitejas (*SPC*) un Eiropas Komisijas 2021. gada ziņojumā par ilgtermiņa aprūpi ²³ un Eiropas aprūpes stratēģijā, paredzams, ka Eiropas iedzīvotāju novecošana ievērojami palielinās pieprasījumu pēc cenas ziņā pieejamiem kvalitatīviem veselības un ilgtermiņa aprūpes (*LTC*) pakalpojumiem laikā, kad šādu pakalpojumu sniegšanai vai finansēšanai būs pieejams mazāk darbaspējīga vecuma iedzīvotāju.

Covid-19 pandēmija atklāja pastāvošos sistēmiskos trūkumus valstu veselības aprūpes sistēmās. Augsti mirstības rādītāji ilgtermiņa aprūpes iestādēs, grūtības nodrošināt aprūpes nepārtrauktību un vispārēja nelabvēlīga ietekme uz vecāka gadagājuma cilvēku un aprūpētāju labbūtību parādīja nepieciešamību risināt strukturālās problēmas un uzlabot ilgtermiņa aprūpes sistēmu noturību. Lai to panāktu, ir rūpīgi jālīdzsvaro atbilstības un ilgtspējas apsvērumi, ņemot vērā prognozes par to, ka ilgtermiņa aprūpe būs viens no visstraujāk augošajiem sociālo izdevumu posteņiem.

²³ *2021 Long-term Care Report.*

2022. gada *Padomes ieteikumā par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei*²⁴ ir noteikts turpmāko reformu un investīciju satvars, savukārt ES finansējums, jo īpaši ESF+ un Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM), nodrošina finansēšanas iespējas. Dalībvalstis plaši izmanto šīs iespējas, proti, astoņpadsmit valstu²⁵ nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos (ANP) ir iekļauti ilgtermiņa aprūpes reformu pasākumi, kuru kopējā summa sasniedz 7,3 miljardus euro. Šā ieteikuma īstenošanā panāktais progress tiks pārraudzīts Eiropas pusgada un sociālās atvērtās koordinācijas metodes kontekstā.

a. No pārskatiem par konkrētu valstu ilgtermiņa aprūpi izrietošie horizontālie konstatējumi

SPC saistībā ar Eiropas pusgada ietvaros veikto darbu 2022. gada martā pārskatīja četru to valstu (Austrijas, Beļģijas, Igaunijas un Slovēnijas) sniegumu, attiecībā uz kurām bija sniegti konkrētām valstīm adresēti ieteikumi ilgtermiņa aprūpes jomā. Lai gan bažas par fiskālo stabilitāti uzskatāmi figurē visos četros KVAI, sniegto ieteikumu politikas tvērums ietver arī tādus aspektus kā adekvātums, dažādu aprūpes struktūru pieejamība, pieejamība cenas ziņā, kvalitāte, kā arī veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes integrācija. Piektajā KVAI, kas ir adresēts Polijai, uzmanība ir pievērsta ilgtermiņa aprūpes sniegšanai saistībā ar sieviešu līdzdalību darba tirgū, un tas tika pārskatīts kopā ar Nodarbinātības komiteju.

²⁴ Padomes Ieteikums par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei.

²⁵ Austrija, Beļģija, Bulgārija, Čehija, Francija, Horvātija, Igaunija, Itālija, Kipra, Latvija, Lietuva, Polija, Portugāle, Rumānija, Slovākija, Slovēnija, Spānija, Zviedrija.

Pārskatīšana par konkrētām valstīm parādīja, ka:

- Visas dalībvalstis, par kurām tika veikta pārskatīšana, veic pasākumus, lai saistībā ar sabiedrības novecošanu uzlabotu pienācīgas un fiskāli stabilas kvalitatīvas ilgtermiņa aprūpes sniegšanu. Tā kā daudzi no paziņotajiem pasākumiem vēl nav īstenoti vai ir bijuši spēkā ļoti īsu laiku, būtu jāturpina vērtēt to efektivitāti un fiskālo ietekmi. Turklāt daudzi no paziņotajiem pasākumiem ir vērsti uz to, lai risinātu konkrētas ilgtermiņa aprūpes sistēmu problēmas, nevis panāktu sistēmiskas pārmaiņas.
- Centieni uzlabot aprūpes sistēmu ilgtspēju ietver grozījumus tiesību aktos, kuru mērķis ir regulēt un novērst reģionālas atšķirības piekļuvē (Austrijā, Igaunijā) vai reformēt veselības un ilgtermiņa aprūpes apdrošināšanas sistēmu (Slovēnijā). Beļģija ir ieviesusi tiesiskos regulējumus, kas ietver izdevumu pieauguma standartu vai kuru mērķis ir novērst neatbilstību starp aprūpes iestāžu piedāvājumu un vajadzībām.
- Tiek ziņots, ka lielāka uzmanība tiek pievērsta labākas kvalitātes un alternatīviem izmitināšanas veidiem vecāka gadagājuma cilvēkiem, tostarp – ierosinot investīcijas, lai uzlabotu pāreju no institucionālās aprūpes uz kopienā balstītu aprūpi (Austrija, Beļģija, Slovēnija); sagatavojot valsts kvalitātes standartus (Slovēnija) vai nosakot minimālos standartus aprūpei mājās, kā arī izstrādājot norādījumus un definīcijas attiecībā uz centrālās pārvaldes un vietējo pašvaldību attiecīgo lomu (Igaunija). Būtiska Austrijas centienu daļa ir vērsta uz *kopienas medmāsām*, kas izraudzītas kā centrālās kontaktpersonas un kuru uzdevums ir atvieglot mijiedarbību starp cilvēkiem un aprūpes sniedzējiem.

- Tika uzsvērtas darbaspēka problēmas (Austrija, Beļģija), kuras tiek risinātas, veicot atbalsta pasākumus, kas adresēti personām, kuras piedalās sākotnējā medmāsu un aprūpes speciālistu apmācībā, uzlabojot darba pievilcību ilgtermiņa aprūpes nozarē (Austrija) un īstenojot prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumus (Igaunija), kā arī sniedzot dažāda veida atbalstu neformāliem aprūpētājiem. Īpaša uzmanība tiek pievērsta arī digitalizācijas un citu inovatīvu risinājumu potenciālam.

b. Tematiskās diskusijas rezultāti ilgtermiņa aprūpes jomā

Tematisko diskusiju par šo politikas jomu ievirzīja prezentācija par pētījumu *Ilgtermiņa aprūpes sociālās aizsardzības modeļi Eiropas Savienībā*. Pētījumā analizēta formālo pakalpojumu prevalēšana salīdzinājumā ar neformālās aprūpes izmantošanu, kā arī dažādie valsts intervences veidi (naudas pabalsti un pakalpojumi). Tajā konstatēts, ka vislabāk ilgtermiņa aprūpes vajadzības nodrošina tie modeļi, kuru pamatā ir spēcīgs publiskais nodrošinājums, turklāt būtiska loma ir aprūpes nodrošināšanai, kurā izmanto atbalstu natūrā. Savukārt pretējā gadījumā – nepietiekama valsts intervence ir saistīta ar zemu tvēruma līmeni un lielāku nabadzības un sociālās atstumtības risku vecāka gadagājuma cilvēkiem ar ilgtermiņa aprūpes vajadzībām.

Šajā sakarā SPC tematiskajā diskusijā galvenā uzmanība tika pievērsta tam, lai nodrošinātu piekļuvi cenas ziņā pieejamiem augstas kvalitātes ilgtermiņa aprūpes pakalpojumiem, vienlaikus ņemot vērā pamatā esošo vajadzību pēc ilgtspējas un līdzsvaru starp formālās aprūpes pakalpojumu sniegšanu un neformālo aprūpi:

- Neraugoties uz valsts ilgtermiņa aprūpes sistēmu nevienādabīgumu Eiropā un būtiskām atšķirībām ilgtermiņa aprūpes organizēšanā, sniegšanā un finansēšanā dalībvalstīs, joprojām pastāv kopīgas problēmas attiecībā uz piekļuvi, pieejamību cenas ziņā, kvalitāti un darbaspēku.

- Lai risinātu šīs problēmas, ir vajadzīgas dažādas reformas. Ņemot vērā ilgtermiņa aprūpes ciešo saikni ar sociālo aizsardzību, veselības aprūpi un nodarbinātību, ir vajadzīgi visaptveroši un transversāli pasākumi. Kā politikas pasākumu kopuma nepieciešamās sastāvdaļas tika norādītas preventīvas pieejas un agrīna intervence, integrācija starp ilgtermiņa aprūpi un primāro veselības aprūpi, labāka ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu mērķorientēšana, izmantojot uz personu vērstas pieejas.
- Pieaugošā pieprasījuma pēc ilgtermiņa aprūpes apmierināšana ir lielā mērā atkarīga no tā, vai ir pieejams pietiekams skaits apmācītu aprūpētāju. Izmaiņas ģimenes struktūrā, kā arī lielāka sieviešu līdzdalība darbaspēkā, visticamāk, izraisīs neformālās aprūpes pieejamības samazināšanos. Neraugoties uz ievērojamo darbvietu radīšanas potenciālu, ilgtermiņa aprūpi šobrīd raksturo slikti darba apstākļi, zemas algas un liela kadru mainība. Šajā kontekstā par būtisku darbības jomu tika atzīta aprūpes nozares pievilcības vairošana, tostarp uzlabojot darba apstākļus un nodrošinot lielāku atalgojumu un mācības. Neformālo aprūpētāju vajadzību apmierināšanai var būt nepieciešami papildu pasākumi, piemēram, aprūpes kredītu, garīgās veselības atbalsta un atpūtas pārtraukumu atvaļinājumu nodrošināšana. Tā kā lielākā daļa darba ņēmēju, kā arī neformālo aprūpētāju ir sievietes, ar darba apstākļu uzlabošanas pasākumiem vienlaikus tiek atbalstīta arī dzimumu līdztiesība.
- Ir vajadzīgi arī pasākumi, lai nodrošinātu, ka grūtībās nonākušie var piekļūt aprūpei bez nevajadzīga finansiāla sloga. Šajā nolūkā vairākas valstis veic pasākumus, lai ieviestu tādu formālu ilgtermiņa aprūpi, kas būtu daļa no to sociālās aizsardzības sistēmas. Ilgtermiņa aprūpes kopējās izmaksas ir tādas, ka daudzi eiropieši bez šīs aizsardzības tās nevar atļauties.

- Dalībvalstis arī cenšas palielināt aprūpes pakalpojumu rentabilitāti, tostarp izmantojot jaunās tehnoloģijas un koncentrējoties uz agrīnu intervenci un profilakses pasākumiem. Svarīgs valstu reformu programmu elements ir nodrošināt pareizo līdzsvaru starp aprūpes iestāžu modeli un vecumdienām savā vidē, tostarp aprūpi mājās un kopienā balstītu aprūpi. Tas var pozitīvi ietekmēt individuālo labbūtību, vienlaikus palielinot izdevumu rentabilitāti. Tajā pašā laikā paredzams, ka Eiropas iedzīvotāju novecošanās rezultātā pieaugs fiziski vāju gados vecāku cilvēku īpatsvars, un attiecīgi būs nepieciešama aprūpe aprūpes iestādēs, tāpēc ir rūpīgi jāizvērtē turpmākās vajadzības, lai nodrošinātu, ka institūcijas pilda savus pienākumus pret vecāka gadagājuma cilvēkiem.
- Informācijas apmaiņā arī apstiprinājās tas, ka ir jāuzlabo datu kvalitāte un pieejamība, lai varētu izstrādāt efektīvu politiku un pasākumus, ar ko risinātu novecojošas sabiedrības ilgtermiņa aprūpes vajadzības. Šajā nolūkā *SPC*, izmantojot savu rādītāju darba grupu, turpinās sadarbīties ar Komisiju, lai izstrādātu kopīgus ES ilgtermiņa aprūpes rādītājus un jo īpaši izveidotu tādu rādītāju satvaru, ar ko pārraudzītu, kā tiek īstenots Padomes Ieteikums par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei.

Pielikumi:

- 1. *EMCO* 2023. gada pārskatu par konkrētām valstīm rezultāti**
- 2. *SPC* 2023. gada pārskatu par konkrētām valstīm rezultāti**
- 3. *EMCO* un *SPC* 2023. gada kopīgo pārskatu par konkrētām valstīm rezultāti**